

Catre o definitie a dezvoltarii spatiale durabile

Conf. dr. ecol. *Alexandru-Ionut PETRISOR*, Universitatea *Spiru Haret*, Bucuresti

Asa cum multi teoreticieni au observat, conceptele care astazi „prind” foarte bine la publicul larg, dar si în alte cercuri, nu au o definitie clara, fiind foarte adesea compuse din termeni cu multe sensuri, alaturati, astfel încât fiecare înțelege fiecare cuvânt separat si crede ca a înțeles întreaga expresie. Acest aspect nu este unul specific românesc. Majoritatea conceptelor europene legate de dezvoltarea teritoriala – *coeziune teritoriala*, *dezvoltare policentrica* sunt definite în versiuni intermediare ale documentelor care impun aceste concepte, nu si în versiunea finala.

În cele ce urmeaza, voi încerca sa propun o definitie a dezvoltarii spatiale durabile, sa demonstrez ca acest concept este echivalent cu cele de *dezvoltare teritoriala durabila*, *dezvoltare durabila în context teritorial*, *dezvoltare spatiale sustenabila* si oricare alta combinatie a termenilor sinonimi.

Pentru aceasta, voi porni de la definitia fiecarui termen în parte, continuând cu definirea conceptelor rezultate prin alaturarea lor.

- **Dezvoltarea** reprezinta actiunea de a (se) dezvolta si rezultatul ei (Dictionar de neologisme, 1986). „A se dezvolta” înseamna „a trece de la o stare calitativa veche la alta noua, de la o treapta inferioara la alta superioara, de la simplu la complex”, dar si „a se extinde, a creste, a se mari” (Marele dictionar de neologisme, 2000). Cele doua sensuri nu sunt, însa, perfect sinonime. Dezvoltarea presupune cresterea, dar ceea ce o diferentiaza de aceasta este tocmai **schimbarea**, trecerea la o stare noua, la o treapta superioara, la complexitate.

De exemplu, expresia promovata atât de mult de mass-media (care, în trecut spus, par e a fi uitat limba româna, folosind un vocabular cât mai sarac si traducând gresit din limbi straine termeni care existau în limba româna, promovând înlocuirea acestora), de „dezvoltator imobiliari”, tradus din engl. *real estate developer* (desi exista echivalentul *antreprenor de constructii*), este incorect tocmai pentru ca acesti antreprenori promoveaza adesea proiecte-tip, repetate la infinit, si practic nu determina decât o crestere a numarului de constructii existente,

fara a aduce ceva nou, calitativ diferit de fondul construit existent.

În acest sens, vorbind despre dezvoltarea spatiale (sau, în sens restrâns, despre cea urbana) trebuie sa facem diferenta între simpla **crestere** a unui oras si **dezvoltarea** acestuia prin aparitia de noi functiuni, a unor elemente inovatoare în plan arhitectural sau urbanistic etc.

- Termenul „**spatial**” ridica cele mai multe probleme, deoarece exista mai multe interpretari ale *spatiului*:

- Bidimensionala – *spatiul* ca „loc, suprafata, întindere limitata” (Marele dictionar de neologisme, 2000 – a treia definitie),
- Tridimensionala – *spatiul* ca „întreg neîntrerupt cu trei dimensiuni” (Marele dictionar de neologisme, 2000 – prima definitie),
- n-dimensională (multidimensională) – *spatiul* ca „forma fundamentala de existenta a materiei în cadrul careia are loc miscarea acesteia” (Noul dictionar explicativ al limbii române, 2002). Daca primele doua definitii se refera la spatiul fizic, ultima se refera la un hiperspatiu al factorilor de dezvoltare, delimitat de valorile minime si maxime ale tuturor indicatorilor caracteristici procesului de dezvoltare.

În spiritul acestor interpretari, *dezvoltarea spatiale* este înțeleasa ca fiind:

- Fenomenul de extindere spatiale a asezarilor omenesti, urmata sau nu de salturi calitative (de exemplu, trecerea de la sat la oras),
- Dezvoltarea pe verticala a asezarilor omenesti (este o dezvoltare, deoarece presupune atât un salt calitativ la conceptul de locuinta colectiva, precum si progresul tehnologic care sa permita realizarea acestora),
- Dezvoltarea asezarilor omenesti într-un spatiu multidimensional guvernata de legi naturale, economice, sociale, culturale etc., fiecare dintre acesti determinanti înregistrând salturi calitative odata cu evolutia asezarilor omenesti.

Asa cum se va vedea în continuare, având în vedere complexitatea asezarilor omenesti contemporane, daca *dezvoltare spatiala* poate fi înțeleasa în toate cele trei ipostaze determinate de interpretarea spatialitatii, *dezvoltarea spatiala durabila* presupune cel de-al treilea sens al *dezvoltarii spatiale* prin înțelegerea corecta a durabilitatii.

- Definitia termenului **durabil** nu lasa loc de interpretari: „care tine mult timp; trainic, rezistent” (Marele dictionar de neologisme, 2000). Cu toate acestea, daca s-ar aduna toate definitiile *dezvoltarii durabile* ar rezulta un dictionar cu mii de pagini. Asa cum aratam într-un articol (Petrisor, 2003), prima definitie a aparut în raportul Comisiei Mondiale pentru Mediu si Dezvoltare intitulat „Viitorul nostru comun” (Brundtland, 1987): „dezvoltarea care urmareste satisfacerea nevoile prezentului fara a compromite posibilitatea generatiilor viitoare de a-si satisface propriile nevoi”. Deoarece Comisia era prezidata de premierul Norvegiei, dr. Gro Harlem Brundtland, a ramas cunoscut si sub numele de *Raportul Brundtland*. Într-un interviu acordat în 2003, autoarea raportului arata ca, desi „definitia dezvoltarii durabile ramâne aceeași, [...] omenirea înțelege astazi mult mai bine pilonii economici, sociali si ecologici ai dezvoltarii durabile, si cum sunt acestia conectati în mod intrinsec” (Bugge si Watters, 2003).

Pentru a putea discuta despre pilonii dezvoltarii durabile, trebuie precizat ca definitia originala a fost formulata în limba engleza, în care traducerea termenului de *dezvoltare durabila* este *sustainable development*. Aceasta sintagma a fost tradusa în limba româna atât prin *dezvoltare durabila* cât si prin *dezvoltare sustenabila*. Ultima traducere este fortata, si de aceea nu se regaseste în dictionarele limbii române, dar apare chiar si în documente cu caracter stiintific sau oficial.

Asa cum aratam în articolul mentionat (Petrisor, 2003), cuvântul „*sustainable*”, care provine din „*sustain*” – a (se) sustine si „*able*” – capabil. De aici deriva doua interpretari care conduc la acelasi rezultat, respectiv acela de „dezvoltare în limitele *capacitatii de suport*” (Conway si Barber, 1988):

- „Capacitate de a sustine” – în acest sens, este vorba de capacitatea resurselor

naturale de a sustine dezvoltarea societatii omenesti pe timp nelimitat (Markandya si Pearce, 1988), adica de o *utilizare durabila* a resurselor naturale (Allaby, 1988). Altfel spus, se vorbeste despre o utilizare a resurselor naturale în limitele *capacitatii de suport* (IUCN, WWF, UNEP, 1980).

- „Capacitate de autosustinerere” – în acest caz, se vorbeste despre o dezvoltare care sa asigure evolutia sistemului socio-economic uman fara schimbari majore (care ar putea periclita existenta generatiilor viitoare), dar si acest lucru conduce la ideea unei evolutii în cadrul limitelor *capacitatii de suport* (Coomer, 1979).

Pentru o înțelegere completa a notiunii, este necesar sa definim *capacitatea de suport*. Din punct de vedere economic, aceasta reprezinta capacitatea dinamica a mediului de a disponibiliza, în conditii de echilibru, resursele necesare consumului pentru un numar bine definit de indivizi ai unei populatii, precum si de absorbire a impacturilor pozitive si eliminare a celor negative generate de aceasta (Negrei, 1996). Din punct de vedere ecologic, aceasta este capacitatea structurii sistemelor ecologice de a sustine existenta componentei biotice (vii) si de a functiona în conditii de echilibru dinamic (Petrisor, 2007).

Gândirea sistemica (holistica) înțelege mediul ca fiind o ca o ierarhie de unitati organizate, dinamice si cu proprietati structurale si functionale identificabile si cuantificabile (Vadineanu, 1998), denumite sisteme ecologice. Acestea sunt formate din doua componente strâns legate, formând un tot unitar (una abiotica – lipsita de viata si una biotica – vie) si îndeplinesc trei functii: circuitul materiei, circuitul energiei si autoreglarea, ultima fiind acea capacitate de a mentine întregul sistem într-un echilibru dinamic. Pierderea capacitatii de suport determina perturbarea acestui echilibru, care determina modificari structurale si functionale majore la nivelul întregului sistem. Ca rezultat al acestor modificari, sistemul se transforma integral sau dispare *ca sistem* – dispar elemente ale structurii si, ca atare, sistemul nu mai poate functiona.

Gândirea sistemica (holistica) include sistemele dominate de om (ecosistemele

urbane si rurale, adica asezarile omenesti, agroecosistemele, ecosistemele transformate de om – antropizate) în aceasta ierarhie, desi în cazul unora dintre acestea prezenta speciei umane actioneaza ca factor de dezechilibru, modificând deopotriiva structura si functiile lor.

Declaratia de la Rio de Janeiro cu privire la mediu si dezvoltare (1992) arata înca din preambul ca „omul se afla în centrul preocuparilor pentru dezvoltare durabila” (UNCHE). Ca atare, **dezvoltarea durabila** este sustinuta de trei piloni, specificati de autoarea definitiei acestui concept: economic, social si ecologic (Bugge si Watters, 2003).

Ce înseamna *durabilitate spatiala*? Conform studiilor europene pe aceasta tema, *durabilitatea spatiala* este strâns legata de alte doua concepte:

- **Coeziune teritoriala** – „distributia echilibrata a activitatilor umane în teritoriu” (D. G. Regional Policy, 2004), echilibrul fiind obtinut prin **policentricitate**,
- **Sistem urban policentric** – „organizare spatiala de orase caracterizata prin diviziunea functionala a muncii, integrare economica si institutionala, si cooperare politica” (Nordregio, 2003). Desi definitia conceptului face referire stricta la asezarile urbane, se considera ca aspectele de **policentricitate** se reflecta la diferite niveluri – continental, regional, local, putând vorbi si despre un **sistem policentric** de asezari rurale.

Altfel spus, *durabilitatea spatiala* este echivalenta cu un **echilibru** în plan teritorial. De remarcata,

referitor la conceptul de *dezvoltare spatiala durabila* analizat în continuare, ca, din acest motiv, expresia *dezvoltare spatiala durabila si echilibrata* si formularile sinonime sau obtinute prin permutarea termenilor sunt oarecum pleonastice si, deci, relativ incorecte.

Având în vedere toate aspectele mentionate anterior, putem încerca o interpretare **spatiala** a **dezvoltarii durabile**. Astfel, asa cum aratam mai sus, vom recurge la ideea de spatiu multidimensional. Gândirea sistemica considera **capacitatea de suport** ca fiind un hipervolum determinat de valorile minime si maxime ale unor **factori de comanda** care determina functionarea unui sistem în conditii de echilibru. De exemplu, exista valori minime si maxime ale temperaturii care permit existenta vietii. Orice depasire a acestora (indiferent de sens) determina disparitia unor specii. Fluctuatiile în limitele capacitatii de suport au **caracter de regim**, iar cele care depasesc aceste limite au **caracter de comanda** (Petrisor, 2007) – Fig. 1.

În cazul dezvoltarii durabile, factorii de comanda sunt definiti de cei trei piloni – economic, social si ecologic. De exemplu, problemele economice fac ca problemele de mediu sa fie neglijate, ceea ce determina periclitarea si chiar disparitia unor probleme. Factorii sociali determina anumite atitudini fata de mediu, cu consecinte asupra presiunilor exercitate asupra sistemelor ecologice. Determinantii ecologici includ factori naturali (temperatura, eruptii vulcanice etc.) si artificiali (modificarea celor naturali prin actiunea omului – efect de sera, reducerea stratului de ozon stratosferic).

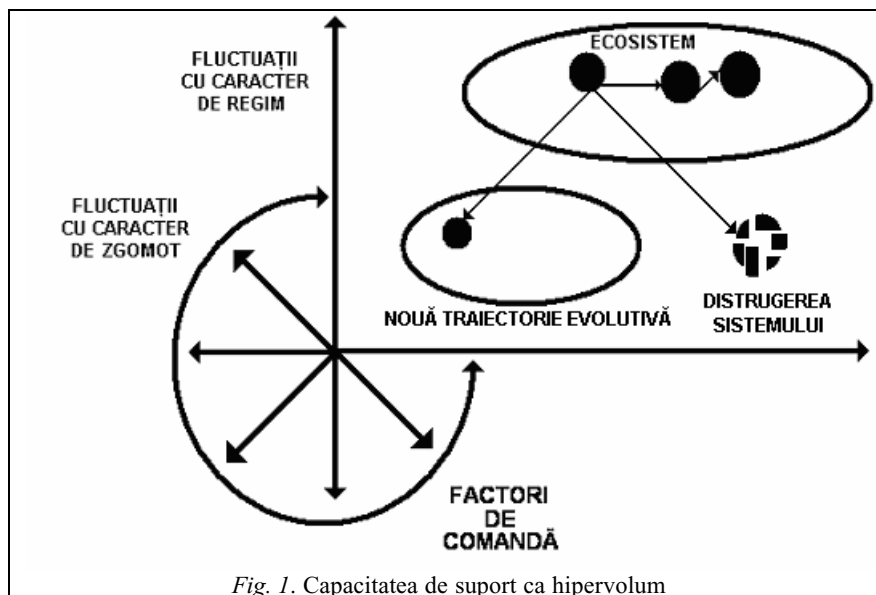

Fig. 1. Capacitatea de suport ca hipervolum

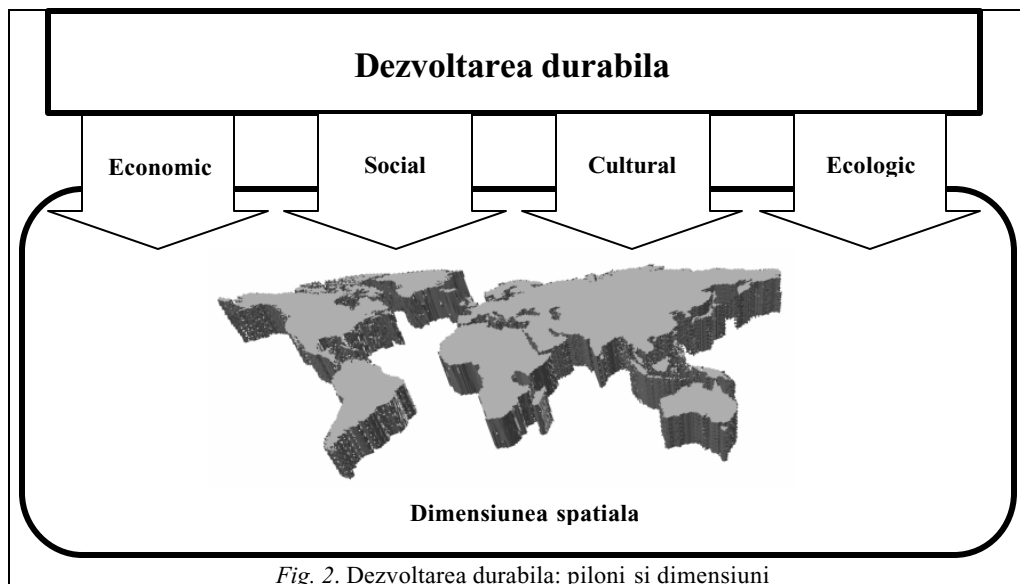

Fig. 2. Dezvoltarea durabila: piloni si dimensiuni

Fig. 3. Dezvoltarea spatiala în Marea Britanie

ecologice se materializeaza în spatiu. Din aceste motive, componenta spatiala a dezvoltarii durabile este o *dimensiune* si nu un al patrulea pilon (Fig. 2). Este vorba despre o regândire spatiala a dezvoltarii.

O astfel de gândire se regaseste în practica ilustrata de urmatoarele doua exemple din Marea Britanie si Germania. În primul caz, proiectul a debutat în 1995 prin structurarea unei retele de 8 orase de rang superior (Fig. 3), urmata de dezvoltarea avantajelor competitive la nivel national prin rețeaua formata, planificarea dezvoltarii în parteneriat inter-institutional si intersectorial, la nivel national si local, prin strategii, politici si masuri pe la nivel national si local, cu o componenta internationala, în paralel cu elaborarea de instrumente de finantare si sprijin al parteneriatelor (Vrabete, 2005). Perspectiva de dezvoltare spatiala a Germaniei (BBR si BMVBS, 2006) este ilustrata în Fig. 4.

În concluzie, *dezvoltarea spatiala durabila* poate fi defnita ca acea dezvoltare care asigura un echilibru teritorial al satisfacerii necesitatilor economice, sociale si ecologice ale generatiilor prezente si viitoare la aceeasi rata.

Cum intra intervine în acest proces componenta spatiala? Toti pilonii mentionati anterior au o forma de materializare spatiala. Activitatile economice sunt dispersate în teritoriu sub influenta unor fenomene economice (competitie, disponibilitatea resurselor si a pietelor de desfacere), sociale (preferintele consumatorilor etc.); în mod asemanator, fenomenele sociale si

Bibliografie

- Allaby M. (1988), *Dictionary of the Environment*, Third Edition, MacMillan Press Ltd., London, ISBN 0-333-45562-2, 448 pag.
 Brundtland G. H. (1987), *Our Common Future*, WCED, Oxford University Press, Oxford

- Bugge H. C., Watters L. (2003), *A Perspective on Sustainable Development after Johannesburg on the Fifteenth Anniversary of Our Common Future: An Interview with Gro Harlem Brundtland*, **Georgetown International Environmental Law Review**. 15:359-366
- Conway G., Barbier E. (1988), *After the Green Revolution: Sustainable and Equitable Agricultural Development*, **Futures** 20(6):651-678
- Coomer J. (1979), *Quest for a Sustainable Society*, Pergamon Press, Oxford, ISBN 978-0080271682, 260 pag.
- D. G. Regional Policy (2004), *Interim territorial cohesion report. Preliminary results of ESPON and EU Commission studies*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg, ISBN 92-894-0000-0, pag. 3
- Federal Of?ce for Building and Regional Planning – BBR, Federal Ministry of Transport, Building and Urban Development – BMVBS (2006), *Perspectives of Spatial Development in Germany*, DMP, Berlin, Germania, 60 pag.
- IUCN, WWF, UNEP (1980), *The World Conservation Strategy*, Gland, Switzerland
- Litera International (2002), *Noul dictionar explicativ al limbii române*, Editura Litera International, ISBN 973-8358-04-3
- Marcu F. (2000), *Marele dictionar de neologisme*, Editura Saeculum, ISBN 973-9399-62-2, 959 pag.
- Marcu F., Mâneca C. (1986), *Dictionar de neologisme*, Editura Academiei, Bucuresti, 1168 pag.
- Markandya A., Pearce D. (1988), *Natural Environments and the Social Rate of Discount*, **Project Appraisal** 3(1):2-12
- Nordregio (2003), *The role, specific situation and potentials of urban areas as nodes in a polycentric development. ESPON Project 1.1.1. Third interim report*, pag. 8
- Petrisor A. I. (2003), *Dezvoltarea durabila: definitii si istoric*, **Tribuna constructiilor** 221:19
- Petrisor A. I. (2007), *Analiza de mediu cu aplicatii în urbanism si peisagistica*, Editura Universitara „Ion Mincu” - Bucuresti, ISBN 978-973-7999-85-6, 89 pag.
- United Nations (1992), *Report of the United Nations Conference on Environment and Development*, Rio de Janeiro, Brazilia, Document A/CONF.151/26 (Vol. I)
- Vrabete M. (2005), *P.N.D. – Asigurarea coeziunii teritoriale*, prezentare, Ministerul Finantelor, Bucuresti, România

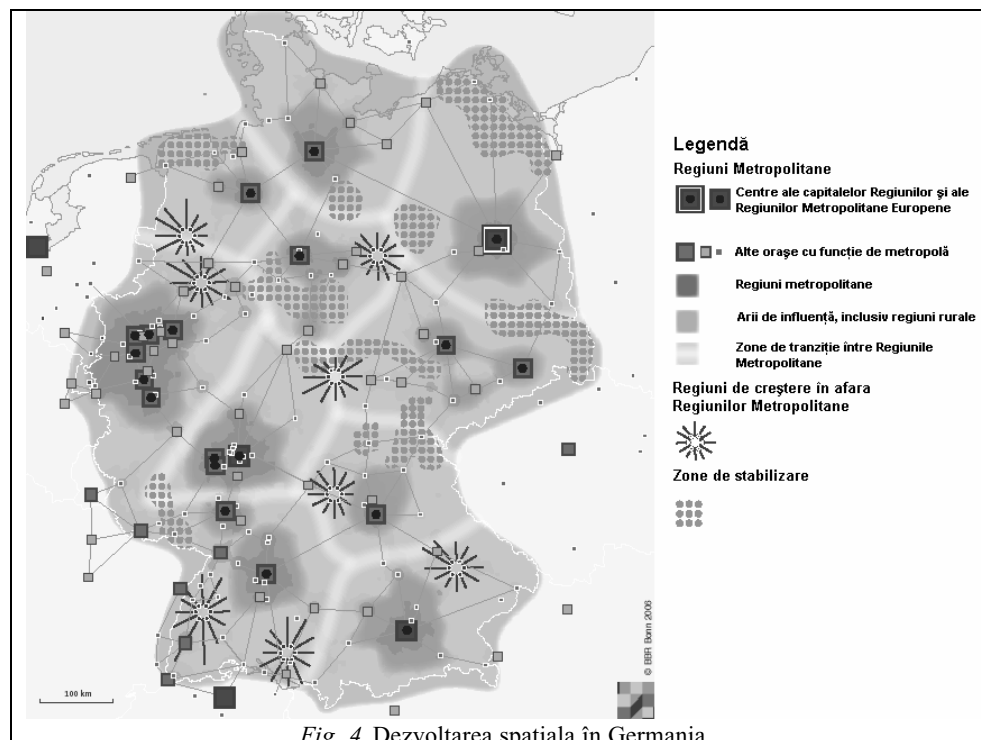

Fig. 4. Dezvoltarea spatiala în Germania